

Захария Икономович Круша - „най-ученият за онова време даскал”

/публикация V от цикъла „Строители и ревнители от класните школа през Възраждането във Враца”/

Съществена предпоставка за добрата подготовка на врачанските младежи и девойки през този сравнително ранен етап от развитието на светското образование в гр. Враца било наемането от Врачанските първенци и местното настоятелство на подготвени учители. Имайки в предвид недостатъчния брой на образованите българи и нарасналите изисквания и претенции, това се оказва не лека задача. В средата на 40-те г. на XIX век един от най-известните български учители бил Захария Икономович Круша. Врачанските първенци и местното училищно настоятелство упорито търсели преподавател с ярка осанка и впечатляващи качества, който да продължи започнатото дело от Константин Огнянович. Изборът за Вознесенското мъжко класно училище попаднал върху Захария Круша. Той се ползвал с много добро име и минавал за „най-учен и най-прочут за онова време даскал”. Роден в Самоков на 11 февруари 1810 г. в семейството на свещеник. Баща на Олга и Христофор Круша, завършили образованието си в Москва и Белград със стипендии, а впоследствие поели по пътя на баща си. З. Круша е възпитаник на Неофит Рилски в Самоков през периода от 1827- 29 г. и в малко по-късния период от 1836 г. Първите стъпки като „подидаскал” прави в родния си град Самоков през 1829 г. до 1833 г, след което се премества във възрожденска Копривщица /1833-35 г/. Врачани го привличат от София през есента на 1846 г., където той е създал училище по новата взаимноспомогателна метода. Приятната обстановка в новосъздаденото училище го предразполага да се заеме както с учебната, така и с фолклорната и географско-събирателска дейност. През трите прекарани години във Възнесенското класно училище като учител, той оставя трайни следи сред местното население. Именно във Враца Захарий се задомил за Мария Хаджиниколова Бакалбашийска. Въпреки възраженията на нейния баща против връзката и с човек от това съсловие, любовта победила и семейството се увеличило с 5 деца - четири дъщери и един син. Кариерата му на учител продължава бурно и той упражнявал последователно с много любов професията си в Одрин /1855-57 г./,

Панагюрище /1858-59 г/, Радомир /1868-70 г/. Основна причина за честите му премествания е несъгласието му да преподава на гръцки език.

Като учител в Одрин приема руско поданство. Захарий Круша е един от разпространителите на Бел-Ланкастерската метода, известна у нас като взаимоучителната метода. По време на целия си педагогически стаж, той подкрепя обучението на девойките. Образованието, не е единственото негово поприще, той се включва активно и в борбата за църковна независимост. Като мъдър книжовник, той притежава богата библиотека. Поддържа активна кореспонденция с учителя си Неофит Рилски. Събирателската му дейност на книги се превръща в негова слабост, издирва най-вече фолклорни и етнографски материали. Някои негови песни намират място в антологията на Огюст Дозон „*Chansons populaires bulgares inédites*“. В ръкописния сборник на Найден Геров за българския фолклор са включени други 17 песни и 288 пословици и поговорки. Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ пък съхранява негов стар „Ръкопис на гръцко-българска граматика“, съставен от самия него. Автор е на революционната песен „България се оплакува на Русия и Сърбия за освобождение“, конфискувана от турската изпълнителна власт през 1861 г.

По време на активните си занятия превежда от гръцки на славянобългарски език „Календар, сочинен от знаменитого астронома Казакия за лято 1854 г.“, издаден от Никола Карастоянов в собствената му типографска печатница в Самоков.

Захарий Круша умира на 18 ноември 1881 г. на 73 г. в гр.София, оставяйки трайна следа в областта на светското образование в гр.Враца.

Красимир Григоров – Зав. отдел „Възраждане“, РИМ – гр. Враца